

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2017. október 16.

**MAGYAR NYELV
ÉS IRODALOM**

**EMELT SZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA**

**JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI
ÚTMUTATÓ**

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA

Figyelem!

A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!

Szövegértési és nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsor

Olvassa el figyelmesen Madách Imre művéből, *Az ember tragédiája* utolsó színéből származó részletet és válaszoljon a kérdésekre!

ÁDÁM

Uram! rettentő látások gyötörtek,
És nem tudom, mi bennök a való.
Óh mondd, óh mondd, minő sors vár reám:
E szűkhatáru lét-e mindenem,
Melynek küzdése közt lelkem szűrődik,
Mint bor, hogy végre, amidőn kitisztult,
A földre öntsd, és béigya porond?
Vagy a nemes szeszt jobbra rendeléd?
Megy-é előbbre majdan fajzatom,
Nemesbedvén, hogy trónodhoz közelgjen,
Vagy, mint malomnak barma, holtra fárad,
S a körből, melyben jár, nem bír kitörni?
Van-é jutalma a nemes kebelnek,
Melyet kigúnyol vérhullásaért
A kislelkű tömeg? Világosíts fel,
S hálásan hordok bármi végzetet;
Csak nyerhetek cserémben, mert ezen
Bizonytalanság a pokol. –

AZ ÚR

Ne kérdd
Tovább a titkot, mit jótékonyan
Takart el istenkéz vágyó szemedtől.
Ha látnád, a földön mulékonyan
Pihen csak lelked, s túl örök idő vár:
Erény nem volna itt szenvedni többé.
Ha látnád, a por lelkedet felissza:
Mi sarkantyúzna, nagy eszmék miatt,
Hogy a muló perc élvéről lemondj?
Míg most, jövőd ködön csillogva át,
Ha percnyi léted súlyától legörnyedsz,
Emel majd a végetlen érzete.
S ha ennek elragadna büszkesége,
Fog korlátozni az arasznyi lét.
És biztosítva áll nagyság, erény. -

Forrás: Madách Imre *Válogatott művei*, Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1989,183-184.

1. Az idézet nyelve több megoldásával archaikus hatást tesz az olvasóra, például előfordulnak benne olyan szóalakok, amelyek a mai köznyelvben már nem élnek. Adja meg az idézetben szereplő eredeti változat mellett a ma használatos szóalakot!

a)	minő	milyen
b)	rendeléd	rendelted
c)	nemesbedvén	(meg)nemesedve / nemesebbedve
d)	közelgjen	közeledjen / közelítsen
e)	vérhullásaért	vérhullatásáért / vére hullatásáért
f)	élvéről	élvezetéről

Adható **6, 5, 4, 3, 2, 1, 0** pont.

Minden helyesen megadott szóalak 1 pont.

2. Az idézett részlet egyes szavainak a jelentése módosult időközben. Határozza meg egy-egy ma használatos szóalak vagy szinonima segítségével, milyen jelentésben szerepelnek az idézetből kiemelt szavak az adott szövegkörnyezetben!

Idézett szó		A szövegkörnyezetnek megfelelő ma használatos szóalak / szinonima
a)	látások	látomások / víziók
b)	porond	por / talaj / föld
c)	fajzat	utód / leszármazott / faj

Adható **3, 2, 1, 0** pont.

Minden helyesen megadott szóalak vagy szinonima 1 pont.

3. Ádám monológjában fontos szerephez jut két hasonlat. Értelmezze jelentésüket a szövegkörnyezet ismeretében!

a) lelkem szűrődik, / Mint bor

- tisztul, jobbá válik, ahogy a bor nemesedik a tisztulás által
- a lélek a földi lét küzdelmeiben úgy tisztul meg / úgy szabadul meg negatív vonásaitól, ahogy a bor is megtisztul a szennyeződésektől (a többszöri átfejtés) szűrés során

Adható **1, 0** pont.

b) mint malomnak barma, holtra fárad

- ahogy a szárazmalomba befogott igásállat körbe jár ugyan, de nem halad, az ember sem jut közelebb Istenhez
- a történelem körkörös, a küzdés, a fáradozás értelmetlen

Adható **1, 0** pont.

Az érdemi válasz 1 pont.

A fentitől eltérő, más, helytálló, kifejtett megfogalmazásban is elfogadható.

4. Mi az azonosítottja a szöveg alábbi metaforáinak?

a)	nemes szesz	„lelkem”, az emberi lélek
b)	csere („cserében”)	felvilágosítás, tudás /
a bizonytalanság helyett a végzet
megismerése /
a bizonytalanság végzetre cserélése

Adható **2**, 1, 0 pont.

Minden helyes válasz 1 pont.

5. A véges földi élet a részlet egyik kulcsfogalma. Sorolja föl a szöveg azon szinonim kifejezéseit, amelyek e kulcsfogalomra vonatkoznak! Legalább hármat említsen!

Lehetséges válaszok:

- „E szűkhatáru lét”
- „percnyi léted”
- „arasznyi lét”
- „(a földön) múltékonyan
- Pihen (csak lelked)”

Adható **3**, 2, 1, 0 pont.

Minden helyesen megadott szinonim szókapcsolat 1 pont.

6. Az idézett szakasz számos retorikai alakzatot használ. Idézzon a szövegből egy-egy példát az alábbi retorikai eljárásokra!

Lehetséges válaszok:

Retorikai alakzat		Példa
a)	megszólítás	„Uram!”
b)	exclamatio (felkiáltás)	„Óh mondd, óh mondd, minő sors vár reám” / „Uram!”
c)	halmozás	„Óh mondd, óh mondd, minő sors vár reám: E szűkhatáru lét-e mindenem ... Vagy a nemes szeszt jobbra rendeléd? .../ Megy-é előbbre majdan fajzatom, ... / Van-é jutalma a nemes kebelnek, ...”
d)	anafora	„Ha látnád, a földön múltékonyan (...) Ha látnád, a por lelkedet felissza”

’A kérdések halmozása Ádám monológjában’ válasz önmagában, helytálló példák nélkül nem elfogadható. A példák tetszőleges sorrendben közölhetők.

Minden más helyes idézet elfogadható.

Adható **4**, 3, 2, 1, 0 pont.

1 helytálló válasz 1 pont.

7. Az emberi lét Ádám és az Úr szavai szerint egyaránt a végesség és végtelenség közé helyeztetett. Ugyanakkor e kettősségnek az emberre gyakorolt hatását mindketten másként értékelik. Fejtse ki, miben áll ez az alapvető különbség!

Lehetséges válaszlelemek:

- Ádám értelmezésében a végesség és a végtelenség kizárják egymást
- Ádám az afölött érzett bizonytalanságot, hogy melyik lesz majd osztályrésze, elviselhetetlen szenvedés forrásaként értékeli
- az Úr ezzel szemben a két elv egymást kiegészítő hatását hangsúlyozza; éppen a bizonytalanságban látja az emberi nagyság és erény lehetőségét
- ha bizonyos lenne a túlvilági lét, nem lenne erény a földi szenvedés vállalása, hiszen az csak egyfajta megtérülő befektetés volna
- ha az ember bizonyos volna abban, hogy léte véget ér a földi élettel, nem lelkesedne a nagy eszmék iránt

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont a válasz tartalmi minősége szerint.

8. Az Ádám monológjában szereplő két hasonlat két történetfilozófiai felfogást vázol fel. Fejtse ki legalább 4 érdemi megállapítással, mi jellemzi ezt a két, egymással szemben álló elgondolást?

Lehetséges válaszlelemek:

- a történelem lineáris / egyenesvonalú, illetve ciklikus / körkörös felfogásáról van szó
- a lineáris elgondolás szerint a történelmet a fejlődés, a haladás jellemzi
 - o ennek az elképzelésnek a keresztény változata a fejlődést elsősorban nem technikai, civilizációs haladásként, hanem spirituális felemelkedésként értelmezi; az emberiség történelme során folytonosan az üdvözülés felé tart, egyre jobban közeledik Isten trónusához
- ezzel szemben a ciklikus történelem-szemlélet tagadja a fejlődés elvét:
 - o az emelkedést szükségszerű alászállás követi; az ismétlődés kizárja a végcél képzetét: a történelem céltalan ismétlődések sorozata

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont az érdemi megállapítások száma és tartalmi minősége szerint.

9. Ádám első mondatában a „rettentő látások” okozta gyötrelemről beszél. Értelmezze ezt a mondatot három érdemi közléssel a *Tragédia* egész szövegének ismeretében!

Lehetséges válaszlelemek:

- Ádám arra utal, hogy az ún. történeti színek során nem magát a majdani történelmet, hanem az emberiség történetéről szóló álmodat élte át. (Amivel találkozott, az a történelemnek egy sajátos víziója volt, melyet Lucifer irányított.)
- bár Ádám tisztában van vele, hogy a látomások tartalma nem szükségszerűen felel meg a majdani történéseknek, mégis bizonytalan azok igazságtartalmával kapcsolatban
- a „rettentő látások” kifejezés tehát a történeti színek egészére, a *Tragédia* keretszínek közötti teljes cselekményére utal vissza

Adható 3, 2, 1, 0 pont az érdemi megállapítások száma és tartalmi minősége szerint.

10. Az ember tragédiája sajátos drámai műfajt képvisel, amelyet többnyire drámai költeményként szokás megnevezni. Foglalja össze néhány mondatban a műfaj legfontosabb jellegzetességeit! Említsen legalább három lényeges vonást!

Lehetséges válaszselemek:

- a drámai költemény cselekménye általában nem egy konkrét szituáció kibontására épül
- az alaphelyzet inkább absztrakt, általános jellegű, s a főhős is többnyire jelképes alak, az egész emberiséget személyesíti meg
- a cselekmény ezért nem az egyes ember sorsának szintjén nyer indokoltságot, nem egy meghatározott emberi sors bontakozik ki a dráma szövegében, az ilyen művek az emberi lét problémáját a maga elvont mivoltában igyekeznek értelmezni
- a drámai költemény tehát erőteljesen bölcséleti érdekeltsgű műfaj; az egyes színek, jelenetek közötti kapcsolat is inkább gondolati jellegű
- a drámai költemény szerzői számára általában nem volt elsődleges szempont a darab színpadra állításának megkönnyítése, a szöveg autentikus befogadását inkább az elmélyült, értelmező olvasásában, mint a színházi előadásban látták
- a drámai költeményre jellemző a verses forma, a líraiság, a nyelv retorizáltsága

Adható 3, 2, 1, 0 pont a megnevezett lényeges vonások száma és tartalmi minősége szerint.

11. Nevezze meg, Az ember tragédiájának melyik színéből származnak az alábbi idézetek!
(A szín elnevezését vagy számozását egyaránt használhatja.)

- a) E gyáva népet meg nem átkozom,
Az nem hibás, annak természete,
Hogy a nyomor szolgává bélyegezze,
S a szolgaság vérengző eszközévé
Súlyessze néhány dölyfös pártütőnek.
Csak egyedül én voltam bolond,
Hívén, hogy ilyen népnek kell szabadság.

A szín elnevezése vagy száma: Athéni szín (Ötödik szín)

- b) Fiam, csekély dolgokra most rá nem érek,
Az Isten dicsé, a nép üdve hív,
Eretnekek fölött kell itélnem,
Kik mérget szórva dudvaként tenyésznek,
S tüzzel-vassal bár irtjuk, szüntelen
Ujúlt erővel küldi a pokol ránk. –

A szín elnevezése vagy száma: Konstantinápolyi szín (Hetedik szín)

- c) Mi verseny ez, hol egyik kardosan
Áll a meztelen ellenek szemében,
Mi függetlenség, száz hol éhezik,
Ha az egyes jármába nem hajol.
Kutyáknak harca ez egy konc felett.
Én társaságot kívánok helyette,
Mely véd, nem büntet, buzdít, nem riaszt,

Közös erővel öszeműködik,
Minőt a tudomány eszmél magának,
És melynek rendén értelem viraszt. –

A szín elnevezése vagy száma: Londoni szín (Tizenegyedik szín)

Adható 3, 2, 1, 0 pont.

Minden helyesen megjelölt szöveghely 1 pont.

12. Jelölje a sorok fölött az alábbi részlet ritmusát, és nevezze meg a jellegadó verslábát!

a) A ritmus jelölése:

◡ - | ◡ - | ◡ - | ◡ - | ◡ - | -

Mi végtelen körút okoskodásod,

- - | ◡ - | - - | ◡ - | ◡ - |

Melyből menekvés nincsen is talán.

b) A jellegadó versláb neve: jambus

Adható 3, 2, 1, 0 pont.

A hosszú és rövid szótagok valamint az ütemhatárok helyes jelölése 2 pont, 1-2 hiba 1 pont.

A jambus megnevezése 1 pont.

A SZÖVEGALKOTÁSI FELADATOK ÉRTÉKELÉSÉNEK ÁLTALÁNOS ELVEI

1. A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!
2. A vizsgázó teljesítményének értékelését nem befolyásolhatja sem az, ha az értékelő személyes értékítélete eltér a feladatban tárgyalt probléma, kérdés, jelenség általánosnak tekinthető megítélésétől, sem az, ha a vizsgázó véleménye eltér az általánosnak tekinthető megközelítéstől.
3. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik. A lehetséges tartalmi elemekben megfogalmazott fogalmi kifejtettség nem kritériuma a maximális pontszámnak.
4. A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő.
5. A javítási-értékelési útmutató közli a műértelmező szövegalkotás, valamint a reflektáló szövegalkotás feladatokra adható pontok teljesítménytartományait.
4. Az értékelő az adott feladatmegoldást az egyes értékelési szempontokon belül abba a teljesítménytartományba sorolja be, amely kritériumainak az a leginkább megfelel. A teljesítménytartományokon belül – a megfelelés mértékének, arányának megfelelően – az értékelő dönt az elért pontszámról. Az elvárt terjedelemtől való eltérés pontvesztéssel jár, ide értve az alacsonyabb vagy a jelentősen magasabb szószámú kidolgozást.
6. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a tartalmi, a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat, valamint a feladatkiírás szempontjából releváns helyes válasz elemeket. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
7. Ha a vizsgázó nem a feladatban kitűzött témát dolgozza ki, vagy egyáltalán nem oldotta meg a szövegalkotási feladatot, a szövegalkotási feladatra adható pontszáma minden értékelési szempont esetében 0 pont.

MŰÉRTELMEZŐ SZÖVEG ALKOTÁSA Tartalom – adható összesen 15 pont. A bázisszöveg és feladat értéke; tudáskeretének ismerete (vonatkozó tárgyi tudás, általános tájékozottság); a válaszelemek a feladat szempontjainak, szövegbázisának való megfelelése (problémaérzékenység, lényeglátás, tématarítás, gondolatgazdagság, releváns példák, véleménynyilvánítás) szerint.	
Pont	A teljesítménytartomány jellemzői
15-12 pont	a feladatban kijelölt valamennyi értelmezési szempontra utal, kitér, válaszol; kifejtett, indokolt, tárgyszerű állítások, következtetések; ítélőképesség, releváns értékítélet; az értelmezési szempontoknak megfelelő tárgyi-fogalmi tudás meggyőző alkalmazása; indokolt példák, hivatkozások
11-6 pont	részleges megfelelés a feladat szempontjainak; helyenként kifejtetlen állítások, következtetések; a tárgyi-fogalmi tudás részben elfogadható alkalmazása, esetleges tárgyi tévedések; több elemében helytálló kifejtés, releváns vélemény
5-0 pont	alig vagy nem reflektál a feladatban adott szempontokra; többségükben felületes, tartalmatlan közlések, megalapozatlan állítások; hiányos, téves tárgyi-fogalmi tudás, esetenként alapvető félreértések
Szövegszerkezet – adható összesen 5 pont. A felépítés (gondolati íve, logikája, a műfajnak való megfelelés); a szerkezet (koherencia, arányosság, tagolás, terjedelem: 400-800 szó) szerint.	
5-4 pont	tudatosan felépített gondolatmenet; arányos tagolású szerkezet: bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás; elvárt terjedelem
3-2 pont	részben rendezett gondolatmenet; aránytalan, erőltetett és/vagy hiányzó szerkezeti egységek (bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás); elvárt terjedelem
1-0 pont	bizonytalan, azonosíthatatlan gondolatmenet; kirívó szövegtagolási hibák, hiányok; elvárt alatti terjedelem (400 szó alatt) elvárt feletti terjedelem (900 szónál több)
Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség) – adható összesen 10 pont. A nyelvi regiszter, a stílus, a szókinccs, a köznyelvi normának való megfelelés szerint.	
10-8 pont	megfelelő nyelvi regiszter; választékos, világos megfogalmazás és mondszerkesztés; pontosan alkalmazott, az értelmezési szempontokhoz illő gazdag szókinccs; kifejező, árnyalt, következetes előadásmód; esetleg néhány kisebb nyelvi bizonytalanság
7-6 pont	gördülékeny megfogalmazás, átlátható mondszerkesztés; az értelmezési szempontoknak megfelelő szókinccs; többnyire szabatos előadásmód; esetleg néhány, az értelmezést nem befolyásoló nyelvi, nyelvhelyességi hiba
5-3 pont	jellemzően töredékes vagy dagályos előadásmód, értelemzavaró mondszerkesztési, szókinccsbeli pontatlanságok, nyelvhelyességi hibák; bizonytalanság a nyelvi regiszterben
2-0 pont	a szövegre nagyrészt jellemző igénytelen, pongyola nyelvhasználat; a megértést alapvetően gátló stilisztikai, nyelvhelyességi hibák, szegényes, széteső mondszerkesztés; sivár szókinccs, értelemzavaró szóhasználat

MŰÉRTELMEZŐ SZÖVEG ALKOTÁSA

Csoóri Sándor korai pályaszakaszát követő költészetével a látomásos-metaforikus líratípus jellegzetesen egyéni változatát teremtette meg.

Értelmezze alább idézett művét! Tematikus-motivikus, szerkezeti és poétikai elemzése keretében térjen ki a szerelmi tárgyú dal-műfaj megújításának, hagyomány és modernség kettősségének kérdésére!

Megoldása 400-800 szó terjedelmű legyen!

Csoóri Sándor: *Elengednélek, visszahívnálak*

Elengednélek,
visszahívnálak,
nagy vízben vetnék neked ágyat
s fáradhatatlan tengerészed,
kezemmel körülhajóználak.
Amerre mennél,
mennék utánad.
Nyár van,
kiköltözöm az ég alá
szerelmed nomádjának:
süssön a Nap, mint a végzet –
egész testemmel
égjek!

Erőt az elérhetetlen jövő ad
s holnapi romlása a vágnak –

Darazsak golyózápóra
luggatná át a koponyámat,
venné a világ véretem,
de én csak mosolygok,
mert látlak.
Elengednélek –
visszahívnálak –
hangya-gyászmenet hömpölyög,
előle eltaszítanálak.
Porból fölszedve vizet adnék,
sebed kimosnám szavaimmal.
Melléd feküdnék s a világot
elsötétíteném
hajaddal.
(1967)

Szövegközlés: *Csoóri Sándor válogatott versei. Idegszálaival a szél* ciklus. Unikornis Kiadó, Budapest, 1998.
Digitális Irodalmi Akadémia. © Petőfi Irodalmi Múzeum • Budapest • 2011
<http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?docId=0000000264&secId=0000024743&mainContent=true&mode=html>

A feladatkíírás szempontjaira mindenképpen szükséges válaszelemeket adni; ezek hiánya tartalmi pontlevonásokkal jár.

A Tartalom szempont szerint akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha

1. a feladatban foglalt szempontok mindegyikét (tematikus-motivikus, szerkezeti-poétikai jellemzők) legalább három-három érdemi közléssel kifejti
2. állást foglal a műfaji újítás, továbbá a hagyomány és modernség kérdéseiben legalább 2-2 meggyőző válaszelemmel.

Lehetséges válaszelemek:

Szerkezeti és poétikai megközelítési szempontok például:

- a felütés, a beszédhelyzet a címbe is kiemelt, egy második személyű megszólítottira irányuló, feltételes modalitású, ellentétes irányú gesztusokat megnevező cselekvés alaphelyzete („*Elengednélek, visszahívnálak*”)
- e közlés (írásjelekkel módosított, tartalmilag változatlan) megisméltése az egész szövegben tagoló, szerkezetalkító szerepű
- a beszédmódot végig meghatározza a második személy invokálása, jelenléte (az „én - te viszony” grammatikailag adott, l. igealakok iránya;
- a kapcsolat jellege konkrétan is megnevezett, egyértelműsített az önmetaforában: *szerelem nomádja*
- a feltételesség az egész szöveg alap-modalitása: *elengednélek, visszahívnálak, vetnék (ágyat), körülhajóználak, mennék (utánad), elengednélek, visszahívnálak, előle eltaszítanálak, adnék, kimosnám, melléd feküdnék, elsötétíteném (hajaddal)*
- a szerelmi tárgyú (nép- és mű)költészetnek sajátos verstípusai épülnek fel így
 - o (mi(vé) lenne, mit tenne a költő szerelméért, szerelmeséért
 - o pl. „metamorfózis-versek”, pl. Petőfi: *Lennék én folyóvíz*; Vörösmarty: *Ábránd*
- a feltétel-sorozatból kiugrik a második képi egység (6+2 sor, 2 versmondat) jelen időre vonatkozó, kijelentő állítása (*nyár van*), felfokozott, érzelmileg telített közléstartammal, önfelszólító lezárással: *éjtek*
- a 3. képsort pedig nyílt, leplezetlen vallomás fejezi be (*de én csak mosolygok, / mert látlak*) – így a két belső egységbe rendeződik minden, a jelenre vonatkozó kijelentő megállapítás
- a szerkezet belső arányossága átlátható; a közvetlen, tételszerű, tárgyilagos közlések, reflexiók tagoló szerepűek, elválasztják a négy, lazább képzetársításokra épülő képsorozatot
- középre kiemelt (a leghosszabb verssorban) a magyarázatot nyújtó tétel (a *jövő elérhetetlen, bizonytalan, fenyegetett; holnap* romló még a *vágy* is – ez végsőkig fokozza a jelen, a jelenben rejlő *erő* kihasználásának lehetőségét: *egész testemmel éjtek*)
- a hangsúlyos verselés rendjét az élőbeszédszerű tagoló ritmus, az egyéni alkalmazású versbeszéd, a versmondatok lüktetése, a gondolatritmikus ismétlések alakítják ki
- a szótagszám szabad (2-11 közötti; a legrövidebb, 2 szótagos sorok a 2. egység keretei: *nyár van – éjtek*); az időmérték is belejátszik (a címsor két igéje ellentétes lejtésű)
- a végrímek asszonáncái egyetlen rímváltozat variációi, szabad visszatérési rendben (*-nálak, ágyat, -nálak, utánad, -jának, vágnak, -ámat, látlak, -nálak, -nálak*)

Tematikus-motivikus szempontok például:

- a képi motívumok alapképek: *víz, nyár, ég, Nap, vér, por, seb*; az összetett képek szürreálisak és több síkon értelmezhetők (3. és 4. képsor: *darazsak golyózápóra, hangya-gyászmenet*)
- a nyitó kép erotikus tartalmú, szürreálisan álomszerű metaforikus trópus, önmetaforával (*tengerészed*) – a záró kép ugyancsak az ágy-képzethez kapcsol vissza, ismét erotikus színezettel (*melléd feküdnék*)
- a nyár-toposz és az égés-motívum (tűz-képzet) a szerelmi tárgyú líra mindenkori alaptoposzai
- a szöveg első fele dominánsan a vallomásra épül (*mennék utánad*), erotikusan túlfűtött, érzéki motívumokkal (*kezemmel körülhajóználak, egész testemmel égjek*), s egészen a középső tételmondatig csak felsejlik a *végzet* a Nap-hasonlatban
- a 2. versfélben a lírai alany és szerelmese helyzetének, létének az egész *világ* általi veszélyeztetettsége, fenyegetettsége kerül előtérbe (*venné a világ véretem; a világot elsötétíteném*)
- ezzel szemben védelmet nyújt, tartást ad
 - o a kölcsönösség, a szerelem biztonsága (*de én csak mosolygok*),
 - o a lírai alany megóvó szerepe, védő ereje (*előle eltaszítanálak; vizet adnék*),
 - o valamint a költészet, a szó hatalma, gyógyító hatása (*sebed kimosnám szavaimmal*)
 - o az érzelmi dimenziókban a szenvedély mellett dominánssá válik a bensőségeség, gyengédség is
- e mű mágikus erőt tulajdonít a szavaknak; az elmúlás képzetkörét teljessé az teszi, hogy nemcsak a versbeli ént, hanem a szeretett lényt is fenyegeti
- úgy tekint a szerelemre, mint a személyiség megvalósításának nagyszerű lehetőségére, a szerelem jelenti számára a legtöbb örömet, vigaszt és legforróbb elragadtatást
- jellemzőek a kontrasztok – áhítat és szomorúság, megalégülés és kielégíthetetlen vágy, rajongás és gyötrődés
- a teljesség keresésének egyik legfontosabb terepe költészetében a szerelem

A szerelmi tárgyú dal-műfaj megújítása, a hagyomány és modernség kérdése

- Csoóri e darabja műfaji-tematikus szempontból szerelmi tárgyú dal
- örök lírai tárgyak, témák tűnnek fel szerves kapcsolatban: a szerelem (és az összetartozás megvallása), a fenyegetettség (pusztulás, elmúlás), valamint a művészet ereje, a (költői) szó hatása
- a mű képi elemsora, motívumhálója a szerelmi tematikára jellemző a líratörténetben (és a költő életművében is)
- a szerelmi dalköltészet a népköltészet és (az antikvitástól, Szapphó, Anakreón műveitől kezdve) a világlíra legősibb tematikus műfaji változatainak egyike
- a 20. századi alkotókig minden korszak és szerző kialakította a maga jellegzetes változatait
 - o önálló alműfajok is megjelentek, pl. anakreóni dal, trubadúrdal, alba, virágének, udvarlódal, szerelmi panaszdal, szerelmi búcsúdal, szakítódal
- Csoórirra érzékelhetően hatott a szürrealizmus és expresszionizmus, (szabad asszociációk, szimultanizmus, látomásosság), az ezekből eredő elemeket átlátható keretek között tartja
- költészet-szemléletében döntő elem a népköltészet jellegének és szerepének egyéni felfogása, értékelése (mindennek az őspéldája megtalálható a népköltészetben); az egyszerűsége helyett a 20. századi költészettel való szintetizálására, újító lehetőségeire, képi erejére irányította a figyelmet és költői gyakorlatában is alkalmazta

- a tematikus műfaji változat megújítása

- a hagyomány és modernség együtthatásával
- a képteremtés, képzettársítások eredeti megoldásaival, a népi és a sokféle költőelő példáinak a saját költői nyelvbe, beszédmódba épült szintézisével
- a versritmus egyéni megoldású, szabadon alkalmazott kötöttségeivel valósult meg.

További lehetséges utalások:

- Csoórirra hatott pl. Apollinaire, García Lorca, Éluard, József Attila képi világa, szerkesztésmódja és néhány avantgárd irányzat asszociációs technikája
- hatott rá pl. Petőfi személyes, szemléletes közvetlensége, a 20. századi látomásos-metaforikus költészeti formák (pl. Juhász Ferenc, Nagy László hatása)

REFLEKTÁLÓ SZÖVEG ALKOTÁSA 20 pont	
Tárgyi tudás, általános tájékozottság; problémaérzékenység, gondolatgazdagság; gondolatmenet, szövegfelépítés; nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség) szerint.	
Tartalom	
5-4 pont	releváns, tárgyyszerű választ ad a feladat valamennyi szempontjára, bizonyítja tájékozottságát, kritikai gondolkodását, alkalmazza tárgyi tudását
3-2 pont	a feladatmegoldásban részleges válaszok; hiányos tájékozottság, esetleges tárgyi tévedés/ek
1-0 pont	erősen hiányos megoldás, kitér az adott szempontok elől; tájékozatlanság, félreértések
Problémaérzékenység	
5-4 pont	problémamegoldó gondolkodás, meggyőző, kifejtett állítások, következtetések; gondolati érettség, nyitottság, gondolatgazdagság, ítélőképesség érvényesülése
3-2 pont	helyenként kifejtetlen, megalapozatlan állítások; kevésbé releváns, közhelyes gondolatok
1-0 pont	érzéketlenség a problémára; irreleváns megállapítások, félreértések, felületes megközelítés
Gondolatmenet	
5-4 pont	relevánsan felépített gondolatmenet; arányos tagolású szerkezet: bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás; elvárt terjedelem: 150-450 szó
3-2 pont	meggyőző gondolatmenetre törekvés; aránytalan, erőltetett és/vagy hiányzó szerkezeti egységek (bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás); elvárt terjedelem (150-450 szó)
1-0 pont	bizonytalan, azonosíthatatlan gondolatmenet; kirívó szövegtagolási hibák, hiányok; elvárt alatti terjedelem (150 szó alatt) elvárt feletti terjedelem (550 szó fölött)
Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség)	
5-4 pont	megfelelő nyelvi regiszter; választékos, gördülékeny megfogalmazás, kifejező mondszerkesztés; gazdag, pontosan alkalmazott, az értelmezési szempontoknak megfelelő szókinccs; kiváló nyelvhelyesség

3-2 pont	választékosságra törekvés; néhol töredékes előadásmód, mondatszerkesztési, szókincsbeli pontatlanságok, bizonytalanság a nyelvi regiszterben; néhány nyelvhelyességi hiba
1-0 pont	igénytelen, dagályos nyelvhasználat; stilisztikai hibák, szegényes, pongyola mondatszerkesztés, szókincs; értelmezavaró megfogalmazások (nyelvhelyességi hibák)

REFLEKTÁLÓ SZÖVEG ALKOTÁSA

A történelmi regény példázatszerű, erkölcsi tanításként olvasása, a mindenkori jelenre vonatkozó kisajátítása nagyon szívós örökség, végső soron a „Historia est magistra vitae” [A történelem az élet tanítómestere] ókori eszményére vezethető vissza [...]. Az irodalomtörténésznek számolnia kell azzal a lehetőséggel, hogy ugyanannak a szövegnek helyzete megváltozhat az idők folyamán, vagyis foglalkoznia kell azzal, hogy egy saját korát tárgyazó regény miként válik fogadtatástörténetében historikussá. „Minden, jelenben játszó regény hamarosan történelmivé lesz. Csak várni kell” – állítja egy kiváló amerikai regényíró és értekező (Gass, 1985), Háy János [kortárs próza- és drámaíró] a saját alkotói munkájából vonta le a következtetést, hogy „egy idő után esetleg minden regény történelmi regény”.

Forrás: Szegedy-Maszák Mihály: *A történelmi regény létezési módja.* (A feladathoz igazított szöveg.)
<http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/2014/XXIII.-evf.-2014.-november/A-toertnelmi-regeny-letezesi-modja>

A fent idézett szöveg is jelzi, hogy a kortárs írókat foglalkoztatja irodalom és történelem viszonya. A Litera irodalmi portál *Képzletgyakorlatok irodalom és történelem kapcsolatáról* címmel tudósított a Nextfeszt 2017 januárjában indult beszélgetéssorozatáról, amelyen Krusovszky Dénes, Nemes Z. Márió, Potozky László és Totth Benedek többek között arról beszélgetett: Hogyan képzlik el irodalom és történelem viszonyát a kortárs szerzők, milyen beszédmodok érvényesülnek az irodalomban történelmi témák kapcsán, hogyan látják a történelem megjelenését az irodalmi hagyomány tükrében?

Forrás: <http://www.litera.hu/hirek/kepzetgyakorlatok-irodalom-es-tortenelem-kapcsolatarol>

Képzletben kapcsolódjon be a beszélgetésbe! Fejtse ki véleményét a történelmi téma és a mindenkori kortárs irodalom lehetséges viszonyáról, a történelem különféle megjelenítéséről az irodalmi hagyományban! Kifejtésében reflektáljon a fenti szövegekben idézett gondolatokra, és utaljon legalább 2-3 irodalmi példára is!

Megoldása 150-450 szó terjedelmű legyen!

A Tartalom és a Problémaérzékenység szempont szerint akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha a vizsgázó

1. a felvetett kérdésekről kifejti gondolatait, érveit,
2. reflektál az idézetben foglalt kijelentésekre, valamint
3. érvelését legalább 2-3 releváns irodalmi példával, hivatkozással hitelesíti

Lehetséges tartalmi elemek:

A beszélgetéshez kapcsolódó lehetséges szempontok és utalások az irodalmi hagyományra:

- a történelmi regényt olvasási módként is meg lehet határozni, példa erre Esterházy Péter többek által történelmi regényként is olvasott *Harmonia Caelestis*-e
- érdekes a cselekmény és az olvasó ideje közötti távolság, ami pl. a fiatal olvasóknak ad lehetőséget arra, hogy a közelmúltról szóló műveket is történelmi regényként fogadják be
- számolni lehet azzal a lehetőséggel, hogy szöveg helyzete megváltozhat az idők folyamán, hogy egy saját korát tárgyaló szöveg a befogadástörténetében historikussá válik (erre utal Háy János kortárs író is)
- kérdés, hogy a regény e műfajváltozatát lehet-e az ifjúsági irodalom körébe utalni (hőstípusok, erkölcsi minták, tanító-nevelő szándék)
- jellemző ma a történelem iránti fokozott olvasói/nézői érdeklődés; pl. a populáris művektől elvárás a történelmi szereplők titkainak 'leleplezése'
- a 'történelem' lehet szereplő a művekben, de lehet ürügy is a szerzőnek
- a történelemről alkotott képünket a kollektív emlékezetben élő irodalom is alakítja (pl. az *Egri csillagok*, *A kőszívű ember fiai*)
- jellemző olvasói beállítódás a történelmi regényekkel szemben a történelmi igazságok, a szöveg külső referenciáinak keresése a 19. századi történelmi regények mintái nyomán
- érdemes összevetni a történész és az író szempontjait:
 - o a múlt hiteles rekonstruálása, a történelmi események értelmező közvetítése, a személyesség háttérbe szorítása a történetírói szövegek alapvető követelménye (még akkor is, ha ez objektív értelemben nem lehetséges)
 - o az író máshogy fordul a múlthoz, szabadabban bánik a történelem tényeivel, nem lehet kizárólagos elvárás a referencialitás- és igazságigény
- a történelmi regény médiumként közvetítheti a nemzeti, ideológiai tartalmakat: felmutatja a magyar történelemnek azon korszakait, szakaszait, amelyekhez képest definiálhatja magát a társadalom, a nemzet, a közösség – úgy tűnik, ezen elvárás határozta meg a 19. században Eötvös József, Kemény Zsigmond, Jókai Mór, a 20. század elején például Gárdonyi Géza, Herczeg Ferenc, Móricz Zsigmond, Kodolányi János és mások regényeinek olvasását
- a történelmi tárgyú irodalommal kialakult ízlésvilág, értékpreferenciák, beállítódások elsősorban közéleti, a nemzeti lét kérdéseit megfogalmazó művet látnak a műfajfogalom címkéje mögé; a 19. századi történelmi regényekre jellemző hősokeket és tartalmakat társítanak a műfajhoz
- jellemző, hogy a történelmi hitelesség jelen idejű üzenettel kapcsolódik össze (pl. Kisfaludy Károly: *Mohács*, Móricz Zsigmond: *Erdély*)
- a mű üzenetének aktualitása, egy másik korhoz szóló mondanivalója felülírja magát a történetet: pl. Arany János: *Szondi két apródja*, *A walesi bárdok* a jelenkorára utal, Katona József *Bánk bánjának* üzenete a 19. század közönségének szól
- a történelmi téma az irodalmi művekben gyakran a hatalomkritika eszköze olyan korokban, amelyekben a nyílt beszéd a hatalom tiltásába ütközik, az irodalom a gondolkodás és a cselekvés szabadságával küszködő hősokeket mutat be (pl. Németh László: *Galilei*, Sütő András: *Csillag a máglyán*, Páskándi Géza: *Vendégség*)
- már a 30-as, 40-es években kirajzolódik a történelmi horizont egészének valamiféle karneváli destrukciója (pl. Szentkuthy Miklós, Hamvas Béla regényei)

Lehetséges példák:

Walter Scott: *Ivanhoe*

Victor Hugo: *A párizsi Notre Dame*

Tolsztoj: *Háború és béke*

Jósika Miklós: *Abafi*

Kemény Zsigmond: *A rajongók, Özvegy és leánya,*

Eötvös József: *1514*

Jókai Mór: *A kőszívű ember fiai, Törökvilág Magyarországon*

Gárdonyi Géza: *Egri csillagok*

Mikszáth Kálmán: *A fekete város*

Móricz Zsigmond: *Erdély*

Móra Ferenc: *Aranykoporsó*

Sütő András: *Csillag a máglyán; Egy lócsiszár virágvasárnapja*

Darvasi László: *A könnyemutatónyosok legendája; Taligás*

Láng Zsolt: *Bestiárium Transylvaniae*

Háy János: *Dzsigerdilen - A szív gyönyörűsége*

Rakovszky Zsuzsa: *A kígyó árnyéka*

Spiró György: *Az Ikszek, Fogság*

Esterházy Péter: *Harmonia Caelestis*

Dobai Péter: *A birodalom ezredese, Vadon*

MELLÉKLET

A szövegalkotási, a nyelvhasználati, nyelvhelyességi hibák jelölése

A szaktanár az előforduló hibákat piros tollal javítja. Ceruzás bejegyzések, jelek a dolgozatokban nem hagyhatók.

- tartalmi hiba: _____
- szerkesztési hiba: - - - - -
- szórend, mondatrend: a helyes sorrendet függőleges vonalakkal és a szavak fölé írt számozással jelöljük. A bekezdések sorrendjét a margón számozással jelöljük.
- logikai hiba, ugrás a tagmondatok, mondatok vagy bekezdések (a szöveg nagyobb egységei) között: →, ←, ↑, ↓
- logikai vagy nyelvi ellentmondás: ↔
- nyelvhasználati, nyelvhelyességi és stílushibák jelölése hullámos vonallal történik:

~~~~~

Az egymást követő mondatokban folyamatosan jelentkező, ismétlődő hibák esetében a hullámos vonalat a margón, függőlegesen kell kitenni.

- hiányzó bekezdés jele: fordított Z betű
- fölösleges bekezdés (álbekezdés) jele: áthúzott fordított Z betű
- szövegbeli hiány jele: √
- a feladatkiírás szempontjából releváns tartalmi elem jelölése: ✓

A helyesírási hibák jelölési formái

- súlyos hiba: 2 vagy 3 vonalas aláhúzás (az aláhúzás fejezze ki a hiba pontértékét)
- enyhe (egyéb) hiba: 1 vonalas aláhúzás
- egybeírás jele: függőleges vonás alul-fölül domború félkörrel: ⊕
- különírás jele: függőleges vonás alul-fölül homorú félkörrel: ⊖
- A helyesírási hibák jelölése tájékoztasson a hibák minősítéséről is. A könnyebb összeszámolás végett a hibapont a hibával egy sorban a margón jelölhető.

A helyesírási hibák értelmezése és minősítése

- A helyesírás értékelése az érettségi írásbeli vizsgán 2017 májusától A magyar helyesírás szabályainak 12. kiadása alapján történik.
- Ismétlődő hibákra csak az első előfordulás alkalmával adható hibapont. Csak az ugyanabban a szóban előforduló megegyező hiba számít ismétlődő hibának. Ugyanazon toldalékok hibás írása különböző szavakban nem ismétlődő hiba. (A központozási hibák minősítését l. alább.)
- A közkeletű szó fogalma bizonyos fokig környezet- és műveltségfüggő. Megítélésében meghatározóak a középiskolai tanulmányok, ugyanakkor a vizsgatárgy szakszókincse közkeletűnek tekintendő (pl. metafora).
- A nyelvhelyességi hiba nem helyesírási hiba (pl. *-ban/-ben* és *-ba/-be* határozóragok keverése).
- Az idézetekben elkövetett helyesírási hibákat a javító tanár ugyanúgy súlyos és egyéb hibák közé sorolja, ha a vizsgázónak volt lehetősége az idézet szövegének ellenőrzésére. Ha a vizsgázó emlékezetből idéz, és esetleg téved, hibáit az enyhe hibák közé kell sorolni. A költői-írói helyesírás átvétele a tanuló saját szövegében nem hiba, ha az idézet szó szerinti és idézőjellel jelölt. Amennyiben az idézet jelöletlen és/vagy

tartalmi idézet, akkor az előforduló hibákra a hibának megfelelő hibapontszámot kell adni.

- A helyesírási hibákat a szövegértési és nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsorban, valamint a szövegalkotási feladatokban együttesen kell figyelembe venni.
- A vizsgadolgozat a helyesírás és az íráskép szempontjából nem értékelhető, azaz 0 pont, ha:
  - a vizsgázó a műértelmező szövegalkotási feladatot nem oldotta meg, vagy a megoldása terjedelme kevesebb, mint 40 szó
ÉS
  - a reflektáló szövegalkotási feladatot nem oldotta meg, vagy a megoldása terjedelme kevesebb, mint 15 szó
ÉS
  - a javító tanár úgy ítéli meg, hogy a szövegértési és nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsorban a vizsgázói megoldások terjedelme összességében nem teszi lehetővé a helyesírás és az íráskép értékelését.
- Ha a vizsgázó a megírt szövegalkotási feladatban a kidolgozási idő alatt javítani akar, akkor a javítás szabályos módja: a dolgozatíró javítani kívánt szót /szavakat egy vonallal áthúzza, a helyesnek vélt szót /szavakat pedig újra leírja.
- Az ékezethasználattal pongyolának minősül, ha az egyezményes ékezetek helyett a vizsgázó egyéni jeleket használ. Az egyéni írássajátosságok nem mentesítik a vizsgázót a hosszú és a rövid magánhangzók megkülönböztetésének kötelezettsége alól.

A helyesírási típushibák pontozása

Megjegyzés: Az alábbiakban a súlyos hibáknak két típusát különböztetjük meg: az egyik 3 hibapontot, a másik 2 hibapontot ér.

Súlyos hiba (3 hibapont)

- mássalhangzók időtartamának hibás jelölése közhasználatú szavakban (pl. *esszencia, kommunikáció, immunis*)
- mássalhangzók kapcsolódásának hibás jelölése (teljes és részleges hasonulás, összeolvadás, rövidülés, nyúlás, kiesés (pl. *Ivett-tel, dühhel, százszor, színpad, mondja, hallgat, egyes, gondtalan*)
- kis- és nagy kezdőbetű tévesztése közhasználatú tulajdonnevek (pl. *Magyar Tudományos Akadémia, Természet Világa*), melléknevek és egyelemű tulajdonnévből képzett melléknevek (pl. *francia, balatoni, vendéglátóipari, adys*) esetében
- igekötős igék hibás egybe-, illetve különírása (pl. *lemegy, megy le, le fog menni*)
- a *ly – j* tévesztése közhasználatú szavakban és todalékokban, az *ly – j* hiánya vagy kiejtés szerinti jelölése
- felszólító módú igealakok hibái

Súlyos hiba (2 hibapont)

- tagadószó egybeírása az igével, tagadott szóval, tagadott kifejezéssel
- magánhangzók időtartamának tévesztése közhasználatú szavakban és todalékokban (pl. *árbóc, búra, immunis, reverzibilis*; az *a-á* és *e-é* hangok felcserélése nem időtartamhiba, csak enyhe hiba)
- közhasználatú szavak elválasztása
- mondatkezdő nagybetű tévesztése

Enyhe (egyéb) hiba (1 hibapont)

- közhasználatú szavak/összetett szavak különírása, illetve szókapcsolatok egybeírása (pl. *csoda szép, nagy méretű, véghez visz; nyitvatartás (üzemidő), kémiaszakkör, szabadvers, vendéglátóipari*)
- nem közhasználatú szavak súlyos hibái
- köznevek kezdőbetűjének tévesztése (pl. világháború)
- kezdőbetű tévesztése több elemből álló tulajdonnévből képzett melléknév esetében (pl. *New York-i, budapest – bécsi, Csokonai Vitéz Mihály-os*)
- betűtévesztés vagy felcserélés, betűkihagyás, szótagkihagyás
- a központoszási hibák kivételével minden más, a súlyos hibák között nem felsorolt hiba

Központoszási hiba (összesen maximum 4 hibapont)

A központoszási hibák típusai:

- mondatzáró írásjelek
- tagmondatok közötti írásjelek (ide soroljuk a közbeékelés jelölését is)
- mondatrészek közötti írásjelek hiánya vagy téves jelölése
- egyéb írásjelek hiánya vagy téves jelölése (pl. a címek, a megszólítás, az idézés írásjelei, sorszámnevek, dátumok írása, szavak és szórészek közötti írásjelek elmaradása, írásjel indokolatlan átvitele új sorba, valamint minden olyan írásjel-használati hiba, ami az 1-3. típusba nem tartozik)

5, bármely típusú központoszási hiba után 1 helyesírási hibapont jár. Központoszási hibákkal 4 hibapontonál több nem szerezhető.

A helyesírási vizsgapont kiszámítása

A helyesírási hibapontok átszámítása vizsgaponttá úgy történik, hogy a javító tanár összegzi a súlyos, az enyhe és a központoszási hibák hibapontjait, majd a következő táblázat szerint átváltja vizsgapontokra:

Hibaponthatár	Vizsgapont
0-2	8
3-4	7
5-6	6
7-8	5
9-10	4
11-12	3
13-14	2
15-16	1
17 –	0

Az íráskép értékelése

Adható összesen 2 pont a rendezettség, az olvashatóság és a kulturált forma (javítások, ékezethasználát kulturáltsága) alapján. A pongyola ékezethasználát hibái (az ékezetek egyéni vagy nehezen azonosítható módon jelölése) és a magánhangzók időtartamhibái nem moshatók egybe.

Teljesítményszintek:

- A dolgozat írásképe **0 pont**, ha az íráskép alig olvasható vagy a terjedelem nagy részében rendezetlen, vagy sok és kulturálatlan javítás van a szövegben, vagy a dolgozatíró az ékezetek szabályos jelölésére nem fordít figyelmet. A felsorolt hibatípusok közül egyetlen hibatípus megléte is 0 pontot eredményez, ha nagyszámú hiba fordul elő.
- **1 pont adható**, ha a dolgozat írásképe alapvetően rendezett, zömében jól olvasható, s a külső forma hibáinak száma (javítások, ékezethasználata rendezettsége) néhány hibánál nem több.
- **2 pont adható**, ha a dolgozat írásképe rendezett, végig jól olvasható, javításai szabályosak, és ékezethasználata követi a szabályos hangjelölést.